

ราชสวัสดิธรรม—หลักปฏิบัติราชการ

โดย พระมหาวิจิตร กิตฺติสากโก

ในสมัยปัจจุบันนี้ วิชารัฐศาสตร์และวิชารัฐประศาสนศาสตร์กำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วและแพร่หลายยิ่งขึ้น จนทำให้คนส่วนมากตั้งมรรตึกนึกถึงพระพุทธศาสนามา โดยไม่สนใจศึกษาหาความรู้ในหลักวิชาการประเภทนี้จากคัมภีร์พระพุทธศาสนามา ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธรศาสนามาขับแค้นไปมาก ชาวพุทธส่วนมากก็นับถือพระพุทธรศาสนามาแต่เพียงผิวเผิน คือถือเพียงประเพณีและความเชื่อถือภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยสนใจในความลึกซึ้งของพระพุทธรศาสนามากนัก ขอบใจแต่เป็นความผิดพลาดอันร้ายแรงของพวกเราชาวพุทธอย่างน่าตำหนิมากที่สุดทีเดียว

เพื่อให้ท่านผู้มีหน้าที่ปฏิบัติงานราชการทั้งหลายได้ศึกษาหลักปฏิบัติราชการ หรือราชสวัสดิธรรมจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามา แล้วนำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยและใช้ให้เป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติราชการ และเพื่อแสดงถึงความคิดเห็นของพระพุทธรศาสนามาในอีกแง่หนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้แปลและเรียบเรียงราชสวัสดิธรรมหรือหลักปฏิบัติราชการนี้ จากฉัตราดก ซึ่งมีปรากฏอยู่ในอรรถกถา มหานิบาตชาดก ภาคที่ 10 ออกมาให้ได้พิจารณาศึกษากันตามสมควร

ก่อนที่จะนำหลักราชสวัสดิธรรม หรือหลักปฏิบัติราชการมาให้ท่านพิจารณาศึกษา ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวถึงที่มาของเรื่องก่อนเล็กน้อย เรื่องมีอยู่ว่า ในอดีตกาล สมัยที่พระเจ้าอินทวิชัยโกโร โยชะครของราชสมบัติอยู่ในอินทปัตถนคร (เดลี) ในแคว้นกุรุรัฐ ได้มีอำมาตย์ผู้หนึ่งนามว่า ฉัตราดก เป็นอาจารย์แนะนำพราหมณ์ชอรรถชอธรรม และเป็นพี่ปรึกษาของราชการประจำราชสำนัก ท่านฉัตราดกนี้ พุดจาไฟเราะเพราะพริ้งมาก เป็นนักการทูตชั้นเยี่ยม กาดกรงนิน ท่านได้กล่าวสอนบรรดาบุตรธิดาและญาติทั้งหลายที่เค้ว่าไต่กเดี้ยใจ เพราะประดับเคราะห์ร้ายว่า “ท่านทั้งหลายอย่าคิดมาก อย่าเค้ว่าไต่กประเทณการไปเลย ถึงซารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงแท้แน่นอน ไม่ยั่งยืน แต่แปรเปลี่ยนไปตามหลักธรรมชาติและกฎธรรมดา โดยไม่ยอมผ่อนปรนแต่ประการใดทั้งสิ้น แม้ศักตึกตึกความอวดโอ้เลื่อมต้นไปเป็นที่สุด อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าจักบอกราชสวัสดิธรรมอันจะเป็นเหตุให้ได้ลาภยศอย่างคิ

ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ขอให้ท่านทั้งหลายจงสงบจิตตั้งใจฟังราชวดีธรรมนั้นเถิด” เมื่อท่านกล่าวเช่นนั้นแล้ว ก็เริ่มสอนราชวดีธรรมหรือหลักปฏิบัติราชการ ด้วยดีด่าทอทางเหมือนพระพุทธรูป ใจความของราชวดีธรรมหรือหลักปฏิบัติราชการนั้น มีดังนี้ (พระพุทธรูปองค์ทรงนำความมาเล่าให้ฟัง)

1. เมื่อเข้ารับราชการใหม่ ๆ ยังไม่มีชื่อเสียง และยังไม่มียศศักดิ์ ก็อย่าถลำจนเกินพอดี และอย่าขาดกตัญญูงานราชการ
2. ข้าราชการต้องไม่มั่งง่าย ไม่เดินเลื้อยเฟลอสดี แต่ต้องมีความระมัดระวังให้ต้อยได้มือ ถ้าหัวหน้าทราบความประพฤติ ดีปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ย่อมไว้วางใจและเผยความลับให้ทราบได้ง่าย
3. เมื่อหัวหน้าเรียกใช้ในงานราชการ อย่าหวนใจไปด้อยอำนาจอคติ ฟังปฏิบัติงานราชการให้สำเร็จไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม คุจตุราชที่อยู่ในระดับเที่ยงตรง
4. เมื่อมีราชการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาดากลางวัน หรือกลางคืนก็ตามที่ เมื่อถูกเรียกใช้ ฟังปฏิบัติราชการนั้น ๆ ให้สำเร็จสมประสงค์ ไม่ฟังบิดพริ้วหรือหวนใจไปตามอารมณ์
5. ทางเดินที่เขาคดแต่งไว้เป็นราชวดี แม้จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้เดินด้วยก็ไม่ควรเดิน
6. ไม่ฟังใช้ของเดิมของพระเจ้าหรือหัวหน้า ไม่บริโภคน้ำให้ทัดเทียมกับพระราชาหรือหัวหน้า ฟังปฏิบัติให้ต่ำกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง
7. ไม่ฟังใช้กิริยา ท่วงที วาจา อย่างดีเดิมกับพระราชาหรือหัวหน้า ต้องแสดงให้ต่างชั้นลงมา จึงจะชอบด้วยประเพณีนิยม และเป็นกรรภักษาคณให้พ้นราคีโทษ
8. เมื่อพระราชากำลังทรงดำราญอยู่ในหมู่อำมาตย์ มีพระสนมกำนัลเฝ้าหน้าอยู่ราชเสวกไม่ฟังแสดงอาการทอตนึกในพระสนมกำนัล ไม่ฟังเป็นคนฟุ้งซ่านแสดงอาการโอหังอย่างคนองกาย คนองวาจา ให้เสียมารยาทของข้าเฝ้า
9. ไม่ฟังเล่นหัวกับพระสนมกำนัล
10. ไม่ฟังปรึกษาราชการในที่ลับ

11. ไม่ฟังดั่งลอบเอาพระราชทรัพย์ออกจากพระคลังหลวง (ไม่คอร์รัปชั่น)
12. ไม่ฟังเห็นแก่หัตถ์บนอน จนแสดงให้เห็นเป็นการเกียจคร้าน
13. ไม่ฟังคิมสุราจนเมามาย
14. ไม่ฟังฆ่าสัตว์ที่ได้รับพระราชทานอภัย (สัตว์ที่ห้ามฆ่า)
15. ไม่ฟังทะนงตนว่า เป็นคนที่พระราชทานหรือหัวหน้าโปรดปราน แล้วขึ้นร่วมพระแท่นบัลลังก์ เรือพระที่นั่ง หรือรถพระที่นั่ง
16. ต้องรู้จักที่เข่าขึ้นเหมาะสม อย่าให้ห่างเกินไปหรือชิดเกินไป ต้องอยู่ในที่ซึ่งพระราชอาจะทอดพระเนตรเห็นถนัด หรือฟังกระแสพระดำรัสได้โดยง่าย
17. อย่าชะล่าใจในเมื่อพระราชทานทรงกระทำพระองค์เป็นเพื่อนหรือหัวหน้า กระทำตนเป็นเพื่อน
18. เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชู ก็อย่าทะนงตัวอวดดีว่า เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต และไม่ควรรังจูงจามเพ็ดทูลพระราชารหรือเรียนเล่นนอหน้าในลักษณะที่เป็นการเย้ยหยิงทะนงตน
19. แม้ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เข้าออกนอกในได้ ก็ไม่ควรทอดสนิท แต่ควรขอพระบรมราชานุญาตก่อนทุกครั้งไป ให้มีสติดำรงตนเป็นคนรทบคอบเสมอ
20. เมื่อกษัตริย์จะทรงยกย่องพระราชโอรสหรือพระราชนัดดา โดยพระราชทานบ้าน นิคม รัฐ (นครรัฐ) หรือชนบทให้ครอบครอง ก็ควรนั่งดูกับเขน ไม่ควรล่อนเพ็ดทูลคุณหรือโทษ
21. เมื่อพระราชทานหรือหัวหน้าจะบำเหน็จความชอบแก่ผู้ใด ไม่ควรทูลหรือเรียนขัตติตตลาของผู้คน ฟังรอบคอบสอยถ่วงให้ถ่องถี่ มีจิตใจอ่อนโยนโอนไปในทางที่เหมาะสมสมควร
22. ข้าราชการต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยอมตนให้ตกอยู่ในอำนาจของความอยาก ต้องทำตัวให้เหมือนปลา คือ ทำเป็นไม่มีตน ไม่จวนจพาเร่รังให้เกิดความขุ่นเคืองใจแก่หัวหน้าหรือเพื่อนข้าราชการด้วยกัน

23. ไม่ใช่จ่ายเงินของแผ่นดินไปในทางฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย
 24. ต้องสอดคล้องรักษางานราชการให้ดี อย่าให้มีระเบียบประเพณีและกฎหมาย และต้องต่อสู้กับอุปสรรคข้อขัดข้องและเหตุขัดขวางเสมอ
 25. ต้องไม่มัวเมาในสตรี เพราะจะทำให้เสื่อมอำนาจและเป็นราคะโทษในหน้าที่ราชการ
 26. ไม่ควรพูดมากเกินไป แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียเรื่อยไป
 27. เมื่อถึงคราวที่ต้องพูด ให้พูดพอเหมาะพอควร และพูดอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน และให้หนึ่งเมื่อถึงคราวที่ต้องนิ่ง
 28. ข้าราชการต้องอดทน ไม่ดุนเฉียว ไม่โกร่งง่าย และต้องไม่พูดหรือทำ กระทบกระเทียบ เปรียบเปรย
 29. ต้องเป็นคนมีความสัตย์จริงต่อคำพูดของตนเสมอ พูดจาให้มนนวลและสุภาพ ไม่ดื้อเดียดยุ่งให้เกิดความบาดหมางและแตกสามัคคีกัน ไม่ฟังถ้อยคำที่เพ้อเจ้อเหลวไหลไร้ประโยชน์
 30. ข้าราชการต้องบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดาให้ผาสุก เคารพนบถนอบและเชื่อเพื่อ เกื้อกูลต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล
 31. ต้องละเอียดต่อความซื่อ เกรงกลัวต่อความผิด ไม่ประพฤติละเมิดศีลธรรม และเป็นมิตรที่ดีในครอบครัว
 32. ต้องมีระเบียบวินัย และมีมารยาทสุภาพงดงามเสมอ
 33. มีสติปัญญาในการปฏิบัติราชการให้ดำเนินไปโดยรวดเร็ว และดำเนินเป็นผลดีเสมอ
 34. ต้องฝึกใจฝึกตนให้มั่นอยู่ในความดี มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ถือตัวดื้อดตี ไม่ ทวนใจไปตามโลกธรรม
 35. ต้องขยันขันแข็งในหน้าที่ราชการ
 36. ให้เป็นผู้มีความบริสุทธิ์สะอาดในหน้าที่การงาน
 37. ให้เป็นคนเฉลียวฉลาด รู้จักฐานะอันควรและไม่ควร
-

38. ต้องประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่เหนือตน ประพฤติตนมั่นอยู่ในความดี และมุ่งมั่นทำแต่ความดี
39. ควรปลื้มกตให้ห่างจากบุคคลที่พระราชหรือประมุขของประเทศอื่น ๆ ดังมา ดับราชการดับ ให้จงรักภักดีแต่ในเจ้านาย และพระราชของตนเท่านั้น ไม่ผูกฝักใฝ่ในราช-
 ดำนักอื่น (ไม่คิดคัดทรยศต่อชาติ)
40. ข้าราชการพึงใส่ใจเข้าไปหาสมณะและพราหมณ์ผู้ทรงศีล เป็นนักปราชญ์ หรือผู้หลักแก่นักปราชญ์ดี เพื่อรักษาศีล พังขรรวมบ้าง บำรุงท่านบ้าง ศึกษาถ่ายทอดเอา ความรู้จากท่านบ้าง
41. ข้าราชการไม่ควรดบด่างราชประเพณีในการบริจาคตาน ควรรักษาไว้ให้ มั่นคง เมื่อถึงคราวที่จะทรงบริจาคตาน ก็ไม่ต้องกีดกันโดยประการใด ๆ ทั้งสิ้น
42. ข้าราชการต้องเป็นคนมีปัญญา มีความรู้ดี นตาดเฉลียว และเข้าใจในวิธี การทั่ว ๆ ไปไว้เป็นอย่างดี รู้จักกาลสมัยที่ควรและไม่ควร
43. ข้าราชการต้องหมั่นขยันในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่เดินเลื้อยหละหลวม ต้องตรวจตราดูแลให้รอบคอบ ทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยครบถ้วนด้วยดีเสมอ
44. ไร่นาและปศุสัตว์ ชาวในยุ้งฉาง ควรตรวจตราดูอยู่เป็นประจำ ตลอดจน การใช้จ่ายในครอบครัว ก็พึงรู้จักกำหนดประมาณ
45. บุตรธิดาหรือพี่น้องที่ประพฤติไม่ดี ทำตนเหมือนคนตายแล้ว มีแต่คอยจะ ด่างผลาญ ก็ไม่ควรยกย่อง ส่งนทาถักกรรมกรและคนใช้ที่ประพฤติดี มีความขยันหมั่น เพียรในหน้าที่การงานโดยสม่ำเสมอ ควรยกย่องชมเชย และควรให้ความอุปการะเลี้ยงดู อย่างดี
46. ข้าราชการต้องเป็นผู้มีศีลธรรมประจำตน มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เข้าข้างคนผิด เป็นคนซื่อตรงจงรักภักดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
47. ข้าราชการต้องรู้จักพระราชนิยม ความนิยมของเจ้านาย ปฏิบัติให้ต้องตาม พระราชประสงค์ ไม่ฝ่าฝืนชนชั้นพระราชาธิบดีหรือข้าราชบริพาร
48. เวลาปลัดพระภูษาตงตั้งฐานาน ราชเสวกพึงทักมีศีรษะตงชำระพระบาท แม้ จะถูกกรวดกราดจนถึงต้องพระราชอาญา ก็ไม่พึงโกรธตอบ

49. ต้องดีการบูชาพระราช ผู้ซึ่งถกกันว่า เป็นยอดปราชญ์ และเป็นผู้พระ-
ราชทานสมบัติอันพึงใจให้ทุก ๆ อย่าง

ราชวงศ์ธรรมหรือหลักปฏิบัติราชการ 49 ข้อ ที่ข้าพเจ้าแปลและเรียบเรียง แล้วจัด
เป็นข้อ ๆ ไว้ตามความเหมาะสม เพื่อสะดวกในการศึกษาและจดจำไว้ ท่านผู้อ่านทั้งหลาย
ก็พอจะสังเกตเห็นได้แลว่ามีใช้หรือว่า พระพุทธเจ้าได้บัญญัติหลักปฏิบัติราชการไว้
นำศึกษาและนำมาไปปฏิบัติอย่างยิ่ง เพราะเมื่อผู้ใดได้นำหลักเหล่านี้ไปปฏิบัติแล้ว ผู้นั้นจักทำ
ประโยชน์ให้แก่หน้าที่ราชการเป็นอย่างดี และตัวเองก็จักได้รับผลตอบแทนทั้งในทางวัตถุและ
ในทางคุณธรรมอย่างน่าพึงพอใจ ฉะนั้น จึงขอให้ทุกท่านที่หันหน้ามาปฏิบัติราชการได้โปรด
พิจารณานำเอาราชวงศ์ธรรมเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสมกับสมัยนิยมในปัจจุบัน
ด้วย จักเป็นบุญกุศลอย่างดียิ่ง

อย่างไรก็ตาม เรื่องราชวงศ์ธรรมนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเป็นหลักธรรมสำหรับ
ราชเสวกจะพึงปฏิบัติต่อพระราชบิดาโดยตรง ดังนั้น บางข้อจึงเป็นหลักปฏิบัติของราชเสวกโดย
เฉพาะ ข้าพเจ้าก็แปลงรูปไว้ให้เป็นเรื่องราชเสวก แต่ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็คิดว่า ท่านอาจ
นำไปประยุกต์ใช้กับหัวหน้าของท่านได้เหมือนกัน เพราะถือเสียว่า หัวหน้าคือราชาของท่าน
นั่นเอง (คำว่า ราชา แปลว่า ผู้เป็นที่พอใจรักใคร่ของคน)

ปัจจุบันนี้ เรากำลังสนใจและถกกันในเรื่องบุคลิกภาพของคน โดยเฉพาะทาง
ราชการย่อมถือว่า บุคลิกภาพเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของข้าราชการ เริ่มแต่
ข้าราชการชั้นผู้น้อยไปจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ คือ นักบริหารงาน แต่วิธีสร้างบุคลิกภาพมี
อยู่อย่างไร และจะสร้างบุคลิกภาพชนิดไหนขึ้นในตน จึงจะเป็นที่ชอบอกชอบใจของผู้ใหญ่
และคนที่มาติดต่อด้วย ซึ่งเรียกว่า Charming Personality นั้นได้ ข้าพเจ้าคิดว่า ในราชวงศ์ธรรม
49 ข้อ มีอยู่หลายข้อทีเดียวที่จะกล่าวถึงบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงาน เพราะฉะนั้น ขอให้
ท่านอ่านด้วยความพิถีพิถันให้ถี่ถ้วน แล้วนำเอาคุณลักษณะนั้น ๆ ไปเสริมสร้างบุคลิกภาพ
ของท่านต่อไป ตามที่พิจารณาเห็นว่า เหมาะสมแล้วสำหรับท่าน ซึ่งในที่สุดท่านก็จะมี
Charming Personality ในตนอย่างแน่นอน.